STADSARCHEOLOGIE GENT
Maaseikstraat

Archeologienota met beperkte samenstelling

Projectcode 2018L63

19 december 2018

DEEL 2 – VERSLAG VAN RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

gent:

Colofon

Stad Gent
Departement Duurzame Stedelijke Ontwikkeling en Ondernemen – De Zwarte Doos - Stadsarcheologie Gent

Publicatiedatum
19 december 2018

Contact
Gunter Stoops
gunter.stoops@stad.gent
Tel. 09/2665773
https://stad.gent/cultuur-sport-vrije-tijd/cultuur/erfgoed/stadsarcheologie/recent-archeologisch-onderzoek-gent

Postadres
Stad Gent – Stadsarcheologie Gent
Stadhuis, Botermarkt 1, 9000 Gent
Bezoekadres
Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge
Tel. 09 266 57 60

Inhoud

1. Colofon 4

2. Samenvatting 5

3. Beschrijvend deel 6

3.1. Administratieve gegevens / technische fiche 6

3.2. Juridische context 6

3.3. Onderzoekskader 7

3.4. Ruimtelijke situering 7

3.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief 9

3.6. Archeologisch potentieel 14

3.6.1. Methode en onderzoeksvragen 14

3.6.2. Fysisch geografische situatie 14

3.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen 15

3.6.4. Archeologische indicatoren 15

3.6.5. Verstoringshistoriek 15

3.7. Verantwoording nota met beperkte samenstelling met doorslaggevend aspect 16

3.8. Datering en interpretatie van onderzochte gebied 16

3.9. Gemotiveerde verwachting 20

3.10. Gemotiveerd advies voor maatregelen 20

4. Relevante bibliografie 22

Thesaurus 23

1. Colofon

Titel: Maaseikstraat

Auteurs: Gunter Stoops

Projectnummer: 2018L63

Opdrachtgever: Stad Gent, Groendienst

Projectleiding: Stadsarcheologie Gent

Erkend archeoloog: Gunter Stoops, OE/ERK/Archeoloog/2015/00013

Datum: 12 december - 19 december 2018

Wettelijk depotnummer: D/2018/0341/28

Stad Gent – De Zwarte Doos – Stadsarcheologie

Dulle-Grietlaan 12

9050 Gentbrugge

09/2665760

stadsarcheologie@stad.gent

2. Samenvatting

Voor de opmaak van een aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning voor de heraanleg van de Maaseikstraat en plein te Gent, dient een archeologienota opgemaakt te worden. Deze aanvraag behelst de aanleg van een gebied tussen de Maaseikstraat, Limburgstraat en Geraard de Duivelstraat.

Gezien de aard van de geplande bodemingrepen, is de kans op kenniswinst bij archeologisch onderzoek quasi nihil.

Voor het project Maaseikstraat werd dan ook geopteerd om een nota op te maken met een beperkte samenstelling. Deze beslissing werd genomen na een duidelijk afwegen van de mogelijke erfgoedwaarde. Alle gegevens werden ruimtelijk en inhoudelijk met elkaar geconfronteerd en ook in relatie tot de geplande werken afgewogen. Het resultaat hiervan is de keuze voor een archeologienota met beperkte samenstelling.

De drie vooropgestelde criteria werden duidelijk afgewogen:

1. er is met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed (meer) aanwezig
2. de werken waarvoor een vergunning moet worden aangevraagd, hebben met hoge waarschijnlijkheid geen impact op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed
3. een archeologisch onderzoek op de betrokken terreinen in kwestie zal met hoge waarschijnlijkheid niet leiden tot kenniswinst.

Na afweging van alle gekende gegevens zoals onderzocht onder het punt 2.3.6 Archeologisch potentieel, kunnen we argumenteren dat de volgende vooropgestelde criteria aangehaald kunnen worden.

> **Geen impact**:

Op basis van het uitgevoerde bureau-onderzoek kan gesteld worden dat de werken geen impact op het eventueel aanwezige archeologische erfgoed hebben.

3. Beschrijvend deel

3.1. Administratieve gegevens / technische fiche

Projectcode	**2018L63**
Locatie	Oost-Vlaanderen, Gent, Maaseikstraat
Kadaster/Afdeling/Sectie/ Percelen	Afdeling 3, Sectie C, openbaar domein
Kadasterplan	Zie plan 1
Topografische kaart	Zie plan 3
Bounding Box	(105020, 193816); (105118, 193816); (105020, 193737); (105118, 193737)
Onderdeel Archeologische zone	Ja, Historische stadskern van Gent
Grootte percelen:	Openbaar domein
Grootte projectgebied	2798 m²
Reden van de ingreep:	Heraanleg Maaseikstraat, openbaar domein
Betrokken actoren en specialistern	Peter Steurbaut (historisch kaartmateriaal)

3.2. Juridische context

Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag, van een publiekrechtelijke aanvrager, voor werken BINNEN de Gentse vastgestelde archeologische zone. Volgens het gewestplan 'Gentse en Kanaalzone' ligt het project in woongebied. Het betreft hier dus een zone waarbij de totale oppervlakte van de percelen 300 m² of meer beslaat en de ingreep minimaal 100 m².

De oppervlakte van het totale plangebied Maaseikstraat bedraagt 2798 m². Vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

3.3. Onderzoekskader

Aanleiding van dit bureau-onderzoek vormt de ontharding en inrichting van het plein aan de Maaseikstraat te Gent. Met dit bureau-onderzoek wordt de eerste stap gezet van archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid. Finaal formuleert het archeologische vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Het projectgebied wordt gekenmerkt door zijn ligging in het centrum van Gent, omgeven door Maaseikstraat, Limburgstraat en Geraard de Duivelstraat .

3.4. Ruimtelijke situering

De projectzone Maaseikstraat (kad. Afdeling 3, Sectie C, openbaar domein) situeert zich in het historische centrum van Gent. Het project omvat het openbaar domein voor (ten westen van) het Geraard de Duivelsteen. De totale som van het projectgebied waarop de geplande werken van toepassing zijn, bedraagt 2798 m². Het project ligt in woongebied.

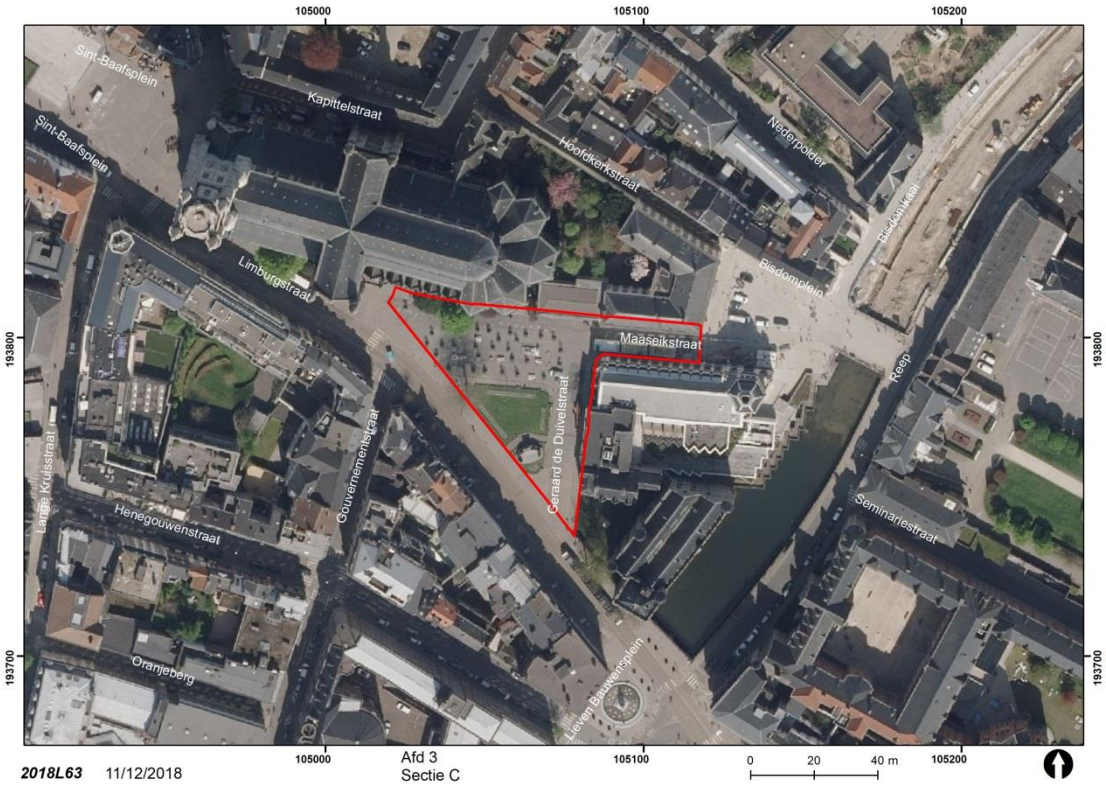

Foto 1: Situering projectzone op de orthofoto van 2018 (Eurosense Belfotop & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Plan 1: Situering projectgebied op het hedendaags kadaster (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

Plan 2: Situering projectgebied op de GRB basiskaart (AGIV GRB Basiskaart & Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

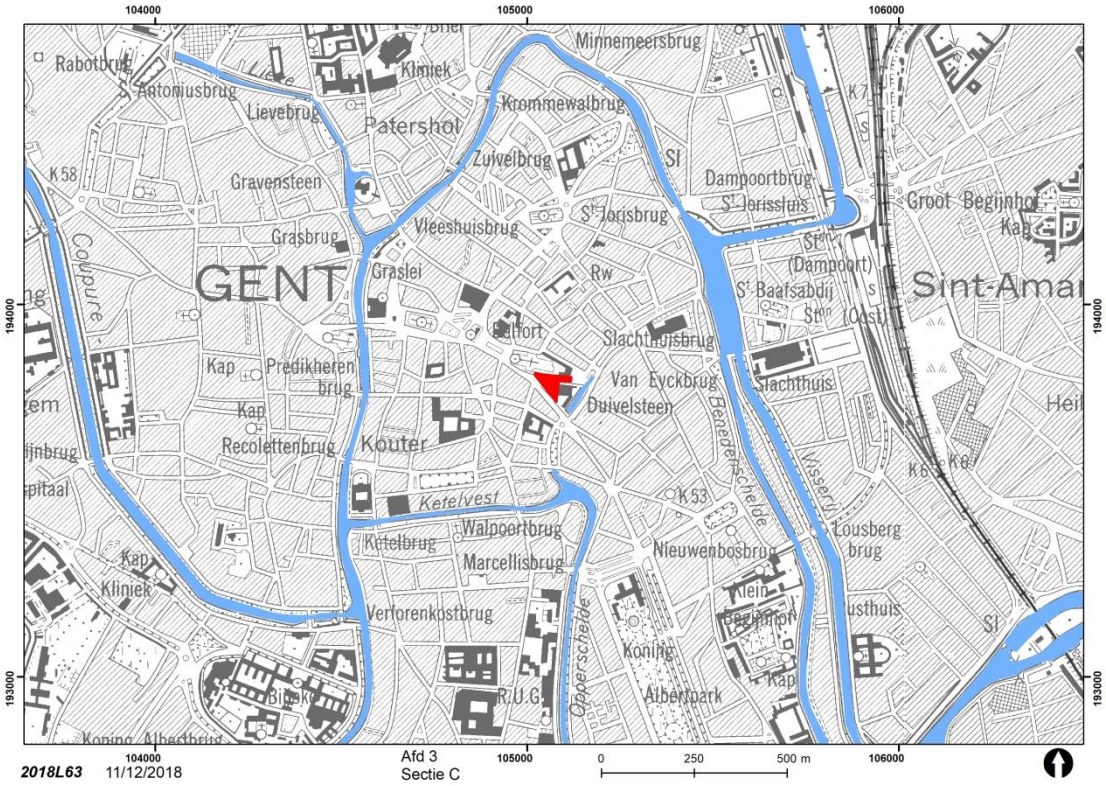

Plan 3: Situering projectgebied op de Topografische kaart 1981 (NGI en AGIV)

3.5. Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

De aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning omvat de ontharding en nieuwe aanleg van de Maaseikstraat. Hierbij zal oude bestrating en wegenis uitgegraven worden een nieuwe afwerking voorzien. In totaliteit beslaat het projectgebied 2798 m².

De ingreep bestaat uit:

> afbraak:
  — verwijdering van de bestaande verhardingen (zowel asfalt, kasseien als betontegels), dit tot een maximumdiepte van 40 cm in de as van de Maaseikstraat en 30 cm elders.

> opbouw:
  — terug opbouwen strook asfalt in Maaseikstraat
  — aanvullen en ophogen (min. 30 tot max. 70 cm) met teelaarde, beplanting van de ophoging

Plan 4: Plannen bestaande toestand, ontgravingszones (Stad Gent, Departement Publieke Ruimte)

Plan 5: Ontwerpplannen (Stad Gent, Departement Publieke Ruimte)

Plan 6: Ontwerpplannen, doorsnede A-A' (Stad Gent, Departement Publieke Ruimte)

Plan 7: Ontwerpplannen, doorsnede B-B' (Stad Gent, Departement Publieke Ruimte)

3.6. Archeologisch potentieel

3.6.1. Methode en onderzoeksvragen

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

Hierbij werden een aantal onderzoeksvragen opgelijst betreffende de projectlocatie:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein en wat was de impact ervan op eventuele archeologische sites?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is het nodig andere vormen van vooronderzoek in te schakelen om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden?

3.6.2. Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed.

Het projectgebied Gent, Maaseikstraat wordt gekenmerkt door zijn ligging in het historische stadscentrum. Hierdoor heeft het bureau-onderzoek zich toegespitst op de historische bronnen. **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd t.b.v. de aardkundige analyse van de projectlocatie:

1. Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
2. Quartair geologische kaart van Vlaanderen
3. Bodemkaart
4. Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen

5. Hydrografische kaart van Vlaanderen
6. Bodemerosiekaart
7. Bodemgebruikskaart

3.6.3. Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd evenals diverse wetenschappelijke literatuur; bestaande uit voornamelijk door Stadsarcheologie Gent opgebouwde en bestudeerde archeologische ensembles en bewaard in De Zwarte Doos. Dit werd aangevuld met het raadplegen van de Inventaris Onroerend Erfgoed (erfgoedobjecten), de Inventaris van de beschermde archeologische sites en de Inventaris van de beschermde monumenten, landschappen en stadsgezichten; evenals de Inventaris van de walsites (de door Stadsarcheologie Gent opgemaakte en bijgehouden inventaris van alle op cartografie voorkomende sites met walgracht op grondgebied Gent). **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

3.6.4. Archeologische indicatoren

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van het agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd evenals diverse wetenschappelijke literatuur; bestaande uit voornamelijk door Stadsarcheologie Gent opgebouwde en bestudeerde archeologische ensembles en bewaard in De Zwarte Doos. Dit werd aangevuld met het raadplegen van de Inventaris Onroerend Erfgoed (erfgoedobjecten), de Inventaris van de beschermde archeologische sites en de Inventaris van de beschermde monumenten, landschappen en stadsgezichten; evenals de Inventaris van de walsites (de door Stadsarcheologie Gent opgemaakte en bijgehouden inventaris van alle op cartografie voorkomende sites met walgracht op grondgebied Gent). **Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.**

3.6.5. Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken, kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kunnen verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten. Om een correcte inschatting hiervan te maken werd gebruik gemaakt van volgende bronnen:

1. Kadasterkaart
2. topografische kaart (1981)
3. orthogonale luchtfoto
4. ontwerpplannen

Telkens werden de relevante bronnen weerhouden en opgenomen.

3.7. Verantwoording nota met beperkte samenstelling met doorslaggevend aspect

Voor het project Gent, Maaseikstraat werd geopteerd om een nota op te maken met een beperkte samenstelling. Deze beslissing werd genomen na een duidelijk afwegen van de mogelijke erfgoedwaarde. Alle gegevens werden ruimtelijk en inhoudelijk met elkaar geconfronteerd en ook in relatie tot de geplande werken afgewogen. Het resultaat hiervan is de keuze voor een archeologienota met beperkte samenstelling.

De drie vooropgestelde criteria werden duidelijk afgewogen:

1. er is met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed (meer) aanwezig
2. de werken waarvoor een vergunning moet worden aangevraagd, hebben met hoge waarschijnlijkheid geen impact op het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed
3. een archeologisch onderzoek op de betrokken terreinen in kwestie zal niet met hoge waarschijnlijkheid leiden tot kenniswinst.

Na afweging van alle gekende gegevens zoals onderzocht onder het punt 2.3.6 Archeologisch potentieel, kunnen we argumenteren dat de volgende vooropgestelde criteria aangehaald kunnen worden.

> Geen impact op archeologisch erfgoed:

Op basis van het uitgevoerde bureau-onderzoek kan met hoge waarschijnlijkheid verondersteld worden dat de werken GEEN impact zullen hebben op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.

3.8. Datering en interpretatie van onderzochte gebied

De projectzone aan de Maaseikstraat ligt in het middeleeuwse centrum van Gent. Het gebied ligt tussen het Geraard de Duivelsteen en de Sint-Baafskathedraal, net op de zandige linkeroever van de Schelde, midden in de oude portus, binnen de veronderstelde D-shape vormige omwalling. Dit is net de zone waar de oude Schelde-oever gesitueerd moet zijn, de overgang van het sinds de middeleeuwen opgevulde deel Scheldebedding naar de vaste oevergrond van de Zandberg.

Het spreekt voor zich dat deze ligging, op de portusrand en omgeven door middeleeuwse gebouwen een archeologisch interessante plek is. Tot eind 19de eeuw was de open ruimte ook bebouwd. Dit maakt dat onder de open ruimte zeker nog funderingen en kelders van (post)middeleeuwse huizen bewaard zijn.

Onderzoek in de onmiddellijke nabijheid heeft in het verleden en ook recent aangetoond dat de ondergrond indien niet verstoord een archeologisch verhaal verteld dat minstens zeven eeuwen overspant.

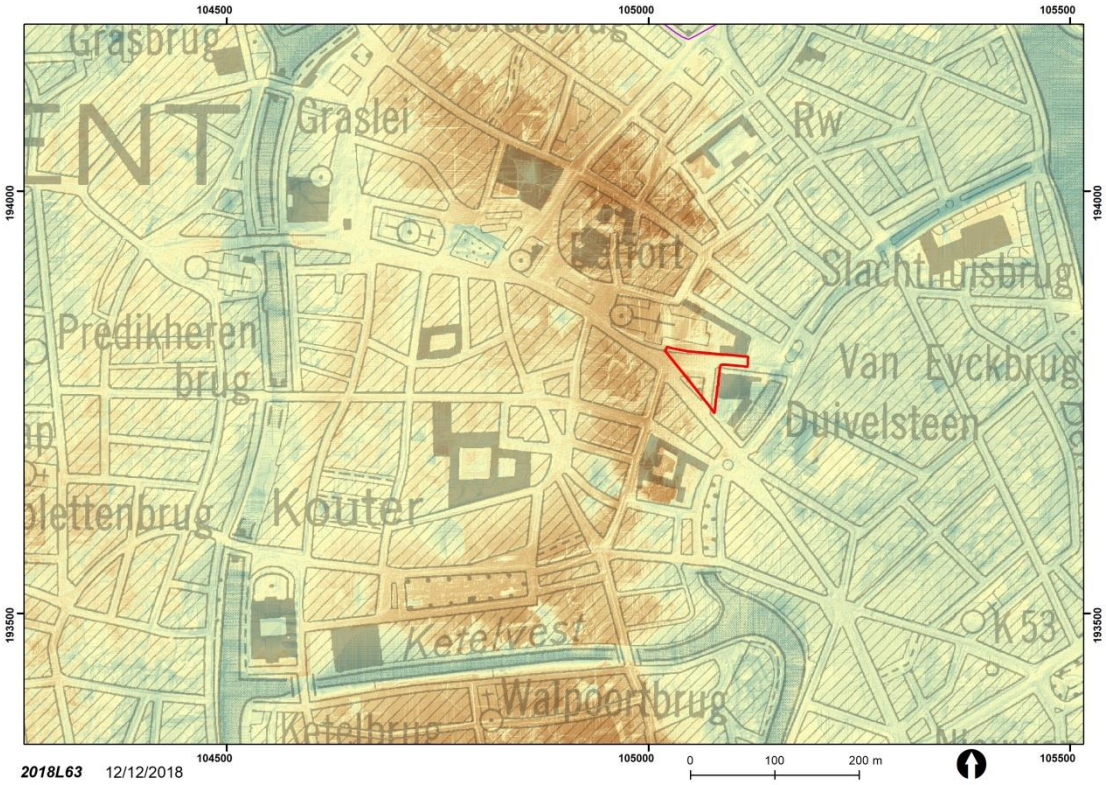

Plan 8: De projectzone op het Digitaal Hoogte Model. De projectzone is gelegen op de hogere zandige gronden ten westen van de Schelde (AGIV)

Plan 9: Detail uit Panoramisch Gezicht op Gent, 1534 (STAM Gent ©www.lukasweb.be – Art in Flanders vzw, foto Hugo Maertens)

Plan 10: Detail uit Primitief kadasterplan , ca. 1835 (Universiteitsbibliotheek Gent)

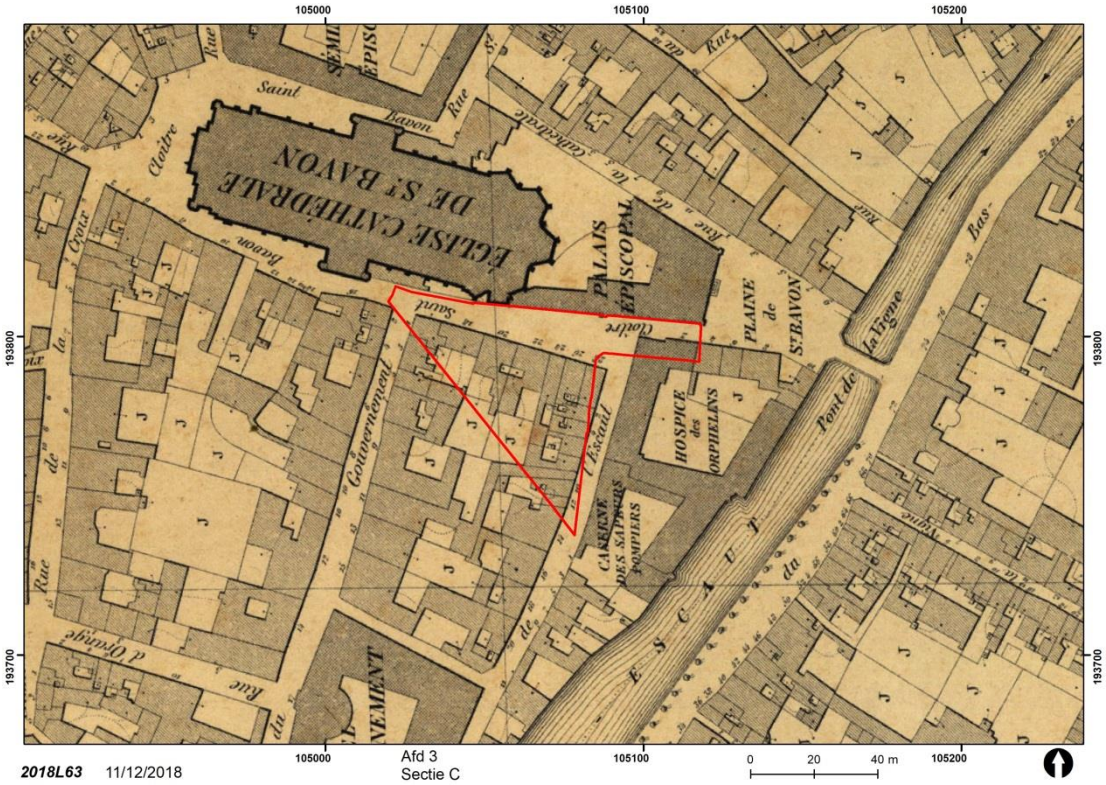

Plan 11: Situering van het projectgebied op het Stadsplan van P. en L. Gerard, 1855 – 1857 (Privéverzameling André Coene – Martine De Raedt, Gent)

De CAI-kaart bevestigd dat dit inderdaad een plek is, rijk aan archeologisch erfgoed. Zowel de onder straat en plein liggende delen van Stenen en andere middeleeuwse huizen als de omliggende middeleeuwse gebouwen kleuren de kaart. De ingrepen blijven echter beperkt tot de bestaande afwerkingslaag.

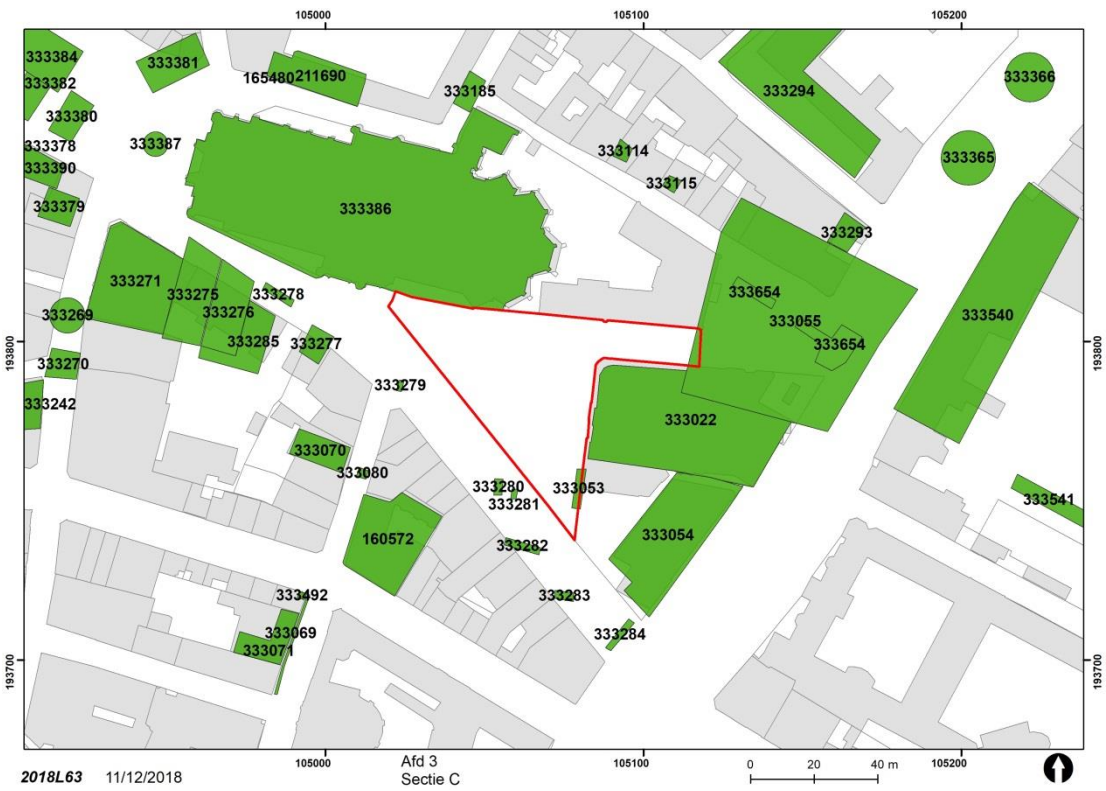

Plan 12: De op de CAI aangeduide archeologische relicten (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

3.9. Gemotiveerde verwachting

Het geplande project omvat de ontharding en aanleg van een groenzone midden in het historisch centrum van Gent. De plek bevindt zich binnen de portus op de Scheldeoever ten midden van middeleeuwse gebouwen.

De geplande werken behelzen het uitbreken van de bestaande wegenis (asfalt op kasseien) die deels opnieuw wordt aangelegd. Verder wordt er opgehoogd en een groenzone met aanplantingen, zitbanken, trampolines en houten schapen voorzien.

De aard van deze aanleg en de ingrepen in de bodem die hiervoor moeten gebeuren, vormen geen bedreiging voor het archeologisch potentieel. Na het wegnemen van de bestaande verharding zal het geheel terug aangevuld en opgehoogd worden, waardoor banken en aanplant volledig in de ophoging en verstoorde bovengrond geplaatst zijn.

3.10. Gemotiveerd advies voor maatregelen

Het voorliggende project behelst de ontharding en aanleg van een groenzone langsheen de Maaseikstraat. Hierbij worden bestaande verhardingen verwijderd. Enkel de as van de Maaseikstraat wordt opnieuw verhard, de overige zones worden aangevuld en opgehoogd met

teelaarde. De afgraving behelst het verwijderen van asfalt en kasseien (30 cm) en een deel van de onderlaag. In de as van de Maaseikstraat wordt tot 40 cm weggenomen, elders slechts 30 cm. Bij dit wegnemen, noch bij het plaatsen van banken en aanplant in de opgehoogde (+ 70 cm) situatie nadien zal het archeologisch erfgoed bedreigd worden.

Uit de gekende gegevens over de opbouw van het huidige wegdek, gecombineerd met de plannen en opbouw van de nieuwe aanleg kan geconcludeerd worden dat de kans dat bij deze oppervlakkige ingrepen archeologisch potentieel zou geraakt worden quasi nihil is.

Hierdoor is voldaan aan enkele van de mogelijke doorslaggevende aspecten die het mogelijk maken om een nota met beperkte samenstelling op te stellen waarbij geen verdere maatregelen nodig zijn.

4. Relevante bibliografie

www.onroerenderfgoed.be

www.dov.vlaanderen.be

http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/

Thesaurus

Archeologie: Het bestuderen van overblijfselen en voorwerpen of een ander spoor van menselijk bestaan in het verleden, alsook de bestaansomgeving van de mens, waarvan het behoud en de bestudering bijdragen tot het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de natuurlijke omgeving en ten aanzien waarvan opgravingen, ontdekkingen en andere methoden van onderzoek betreffende de mensheid en haar omgeving betekenisvolle bronnen van informatie zijn.

Archeologienota: Document, opgemaakt op basis van een archeologisch vooronderzoek, met administratieve gegevens, een verslag over de resultaten van het onderzoek, een voorstel van beslissing en een plan van aanpak voor de maatregelen die daaruit volgen.

Archeologisch onderzoek: Het gebruik van technieken en methoden waarmee archeologische sites, archeologische zones of delen ervan worden opgespoord en onderzocht met inbegrip van archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen.

Bodem: Het bovenste deel van de aardkorst waarin planten kunnen wortelen, samengesteld uit minerale deeltjes en organisch materiaal, inclusief levende organismen. Een bodem ontstaat uit de verweringsproducten van lokale gesteenten of uit afgezette, losse sedimenten.

Bodemstructuur: aggregatietoestand van organische en minerale deeltjes in een sediment tot grotere aggregaten, bepaald door de soort en intensiteit van de onderlinge verbindingen.

Bureauonderzoek: Bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte bouwkundige of archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, omvattende de aan- of afwezigheid, de aard en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit ervan.

Centrale Archeologische Inventaris: Databank die archeologische vondstlocaties en indicatoren daartoe in het Vlaams Gewest in kaart brengt en de beschikbare informatie bundelt (afkorting: CAI).

Historische studie: Historische studie is de studie van historische bronnen, zoals documenten en historisch kaartmateriaal. Bepaalde relicten kunnen in historische bronnen reeds vermeld zijn en op oude kaarten weergegeven zijn. Dit geeft interessante bijkomende informatie omtrent de vondsten en de bewaringstoestand in die periode.

Sites met walgracht: Een site met walgracht - moated site, omwalde of omgrachte hoeve - is een door een brede gracht omgeven wooncomplex, waarbij het voornaamste gebouw opgetrokken is uit (bak)steen. De rest bestaat uit steen- of meestal houtbouw. De gebouwen kunnen defensieve elementen, zoals torens en een poortgebouw, bezitten, maar zijn niet reëel verdedigbaar. Deze elementen vervullen voornamelijk een statusfunctie. De vorm van de woonzone kan vierkant, rechthoekig, cirkelvormig of onregelmatig zijn. In enkele gevallen werd de woonzone opgehoogd. Ze kunnen gedateerd worden tussen de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. De sites zijn vaak nog te herkennen in het landschap door de aanwezigheid van een gracht rondom een hoevecomplex. Vaak is ook het wooneiland nog als ophoging herkenbaar. In de 18de eeuw werden ook pastorieën in landelijk gebied vaak als site met walgracht geconcipieerd.